

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

**Збірник наукових праць
викладачів
Юридичного інституту**

*присвячений 20-річчю
створення Юридичного інституту*

м. Івано-Франківськ, 2012

КАДУК Світлана Володимирівна

**кандидат юридичних
наук, старший
викладач кафедри
кримінального права**

Організація формування та функціонування натурних колекцій

Будь-який інформаційний фонд вимагає чіткої системи організації та планомірного накопичення. Формування колекцій є важливим і відповідальним етапом комплектування довідково-допоміжного обліку. Адже від повноти й правильності підбору зразків - еталонів, адекватного відображення в них необхідних для вирішення конкретного експертного завдання ознак та властивостей залежать результати експертних досліджень [5, с. 40].

Вивчення практичного досвіду дозволяють сформулювати деякі основні методичні й організаційні положення щодо процесу створення натурних колекцій.

Процес створення натурної колекції – це цілеспрямоване збирання, зберігання та впорядкування відповідно до заздалегідь розробленої системи зазвичай однорідних криміналістично-важливих об'єктів, задля ефективного забезпечення їх подальшого інформаційного пошуку, обумовленого, передусім, вирішенням завдань кримінального судочинства.

Створюючи натурну колекцію, необхідно спочатку встановити призначення колекції, види об'єктів і джерела їх надходження, способи обробки, систематизації і зберігання, а також строки заміни цих об'єктів і оновлення.

Загалом, діяльність щодо формування натурної колекції можна розглядати у вигляді стадій, які мають два етапи. Розглянемо їх докладніше.

Перший етап – дії до початку формування натурної колекції.

Це, насамперед, вирішення питань про об'єкти, які необхідно збирати в колекцію, про їх розподіл усередині колекції, задля забезпечення уніфікації їх фіксування, щоб можна було згодом без зусиль відібрати потрібні елементи.

В Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС передбачено окремі види натурних колекцій, ведення та функціонування яких закріплено як нормативно-обов'язкові [1].

Ці колекції повинні бути сформовані з таких об'єктів як : вогнепальна зброя і боєприпаси; інструменти та інші предмети, що використовуються як знаряддя зламу; наркотичні й найпоширеніші сильнодіючі лікарські препарати; фарні розсіювачі; лакофарбові покриття; паливно-мастильні матеріали; волокнисті матеріали; волосся тварин; холодна зброя; вибухові речовини; матеріали, які використовуються для виготовлення документів; відтиски друку і штампів; пломби; замки тощо [1].

Однак, як зазначено в цій же Інструкції, у разі необхідності перелік об'єктів та слідів, з яких формуються центральні, обласні та місцеві колекції, може бути розширений (п. 2.1.7 Інструкції).

Ухваленню рішення про створення відповідної натурної колекції повинен передувати аналіз практики криміналістичних досліджень. Імпульсом до активізації роботи щодо поповнення існуючих колекцій і створення нових повинна слугувати і реально слугує практика. Саме вона засвідчує позитивне та негативне в дослідженні з використанням інформаційно-довідкового матеріалу тих чи інших різновидів слідів на місці події.

Варто звернути увагу на зростання кількості й різноманітність об'єктів досліджень і спробувати прогнозувати появу нових об'єктів, які згодом матимуть відповідну актуальність.

Необхідно намітити конкретну мету створення фонду, що дозволить визначитися щодо змісту колекції: її вміст (обсяг), умови зберігання, інші організаційні моменти.

Важливо продумати і питання про можливість заміни певних об'єктів натурального фонду колекцій їх копіями (зображеннями). Адже колекції зліпків, картотеки відтисків, альбоми фотознімків за своїм значенням близькі до натурних. В окремих випадках їх значення тотожне створенню натурних колекцій. «Втрачаючи частину інформації (колір, об'ємність, можливість вивчення об'єкта за допомогою приладів в наскрізному світлі), копії мають перевагу перед натурним об'єктами в можливості забезпечити інформацією значну кількість користувачів»

Основним завданням функціонування натурної колекції є забезпечення експертних досліджень та слідства. Накопичення ж матеріалів для науково-дослідної і навчально-методичної роботи – похідні завдання, що випливають з вирішення першого. Кожне з трьох названих завдань визначає обсяг колекції. Так, вирішення експертного завдання про встановлення підприємства-виробника паперу, на якому віддрукований досліджуваний документ, можливе лише за наявності колекції зразків паперу всіх паперових фабрик і повних відомостей про рецептурний склад паперів. У такому вигляді колекція може використовуватися не тільки для практичного експертного забезпечення, але й для наукових досліджень і навчально-методичної роботи. Для колекції, що створюється винятково для проведення наукового дослідження, важливо лише, щоб були зібрані зразки, які відповідають умовам запланованих експериментів. Набір зразків для забезпечення навчально-методичних завдань повинен відповідати завданню навчання експертів, слідчих, оперативних працівників – містити тільки типові, характерні об'єкти (наприклад, колекція зразків найбільш поширених знарядь зламу). [2].

Формуванню натурної колекції повинно передувати також встановлення джерел і шляхів надходження зразків, достовірність яких, їх відповідність стандарту і технічним умовам, не породжують сумнівів (за умови, що ці джерела і шляхи не встановлені нормативно, приміром, уже згадуваною Інструкцією).

Недостатність об'єму довідкової колекції може бути заповнена і на основі взаємодії, шляхом обміну інформацією з тими експертно-

криміналістичними підрозділами, де функціонують аналогічні колекції. Утворенні відповідної натурної колекції експертам можуть допомогти і рекомендації з наукової літератури. [3].

Оцінка ефективності тієї чи іншої колекції визначається рівнем потреби її використання в експертних дослідженнях і слідчій практиці. Саме результати аналізу попиту колекцій слугують основним чинником щодо ухвалення рішення про необхідність ведення тих або інших колекцій, визначення переліку найпотрібніших із них тощо.

Другий етап – дії після ухвалення рішення про формування натурної колекції.

Формування натурних довідкових колекцій здійснюється з об'єктів, які у відповідний спосіб отримують: з підприємств-виробників (наприклад, зразки волокон, тканин); з підприємств-замовників певної продукції (наприклад, зразки паперу в друкарнях тощо); від торговельних організацій (наприклад, клеї, побутові фарби); з аптек, лікувальних установ (фармпрепарати). Крім цього, об'єкти для натурної колекції можуть бути придбані в магазині навчальних і наочних посібників; на виставках фірм-виробників або постачальників їх продукції (скажімо, виставки фотоматеріалів). У колекції можуть вміщатись за відповідним узгодженням із слідчим (судом) і об'єкти, що є речовими доказами (наприклад, холодна зброя, саморобна вогнепальна зброя).

Зі збільшення об'єму колекції постає проблема її належної систематизації. Інакше колекція перетворюється на механічний конгломерат об'єктів, пошук потрібного зразка в якому супроводжуватиметься тривалим, рутинним і не завжди результативним переглядом об'єктів. У цьому випадку втрачається одна з переваг інформаційного забезпечення – швидкість отримання потрібних відомостей і з'являється небезпека втрати ознак у зразках.

І практики, і науковці згодні, що вибір підстав групування об'єктів колекції ускладнений через неопрацьованість цього питання. Ця складність зумовлена, крім іншого, різноманіттям: об'єктів; їх характеристик; проявів специфіки судових експертиз; особливостей конкретних експертних завдань, які впливатимуть на ці об'єкти.

Класифікацією об'єктів натурних колекцій має бути забезпечена: по-перше, можливість виокремлення системи ознак, необхідних

і достатніх для вирішення типових експертних і слідчих завдань; по-друге максимальна автоматизація процесу експертного дослідження об'єктів; по-третє, розробка уніфікованих інформаційно-пошукових систем (ІПС). Зрештою, і це основне, класифікація повинна сприяти розширенню використання інформаційних можливостей об'єктів натурних колекцій.

Не може бути єдиних підстав систематизації для всіх об'єктів натурних колекцій. Для кожної групи об'єктів ці підстави є індивідуальними. Один і той же предмет може бути віднесений до різних груп: до виробів конкретного підприємства; виробів відповідного періоду виготовлення; виробів з відповідної сировини, до предметів різного ступеня зносу тощо.

Стосовно типових об'єктів, які часто трапляються, повинні бути детально досліджені всі умови, що впливають на обсяг колекцій та на характер їх розповсюдження й використання.

У виборі підстав систематизації об'єктів натурної колекції необхідно враховувати, що разом із вирішенням завдань встановлення групової належності, колекція повинна забезпечувати отримання розшукової інформації (загальна форма предмета, його модель, джерело походження, призначення в побуті й господарській діяльності тощо).

Формування натурних колекцій і користування ними повинно відбуватись за певними загальнонауковими вимогами (правилами), які в криміналістиці ще називають принципами. Оскільки саме вони покликані забезпечити оперативне та ефективне отримання зацікавленими особами (експертами, слідчими, суддями тощо) інформації. Отож, принципами побудови системи довідково-допоміжного забезпечення розслідування злочинів з використанням натурних колекцій передусім є: системне і систематичне врахування постійного зростання кількості і різноманітності об'єктів експертизи; безперервність поповнення колекцій; поєднання стабільності колекцій з їх оперативною зміною відповідно до потреб практики; передбачення результатів використання колекцій та їх ефективності в процесі проведення експертиз та виконання слідчих дій; актуальність колекцій і реальність їх створення з урахуванням необхідного матеріального забезпечення, кадрів, приміщень тощо; організація реєстрації об'єктів обліку; достовірність об'єктів

колекції (об'єкти повинні бути отримані з достовірних джерел); повнота (достатність) колекції (у ході створення натурних колекцій необхідно прагнути до максимальної їх уніфікації та обсягу); боротьба з надмірністю колекції (натурні колекції повинні містити саме ті об'єкти, що стосуються предмету й завдань експертизи; простота структури колекції (структура має бути достатньо простою, щоб колекцією могли скористатися не підготовлені до роботи з нею зацікавлені в одержанні інформації суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності).

1. Наказ МВС України "Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС" від 10.09.2009 № 390.
2. Бірюков В.В. Сучасні Інформаційні системи підрозділів експертно-криміналістичної служби МВС / В.В.Бірюков. [Електронний ресурс] // Форум права – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2009_4/09_4_5_4.pdf/
3. Бірюков В.В. Облікова інформація в розслідуванні. Загальна структура та класифікація інформаційних систем/ В. В. Бірюков [Електронний ресурс] // Форум права. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvlduvs/2009_3/09_bvvkis.pdf
4. Звежинский С.М. Эффективность использования информационного ресурса. // Наукоеведение и информатика / С.М.Звежинский. – К.: Наукова думка, 1982. – 104 с.
5. Пахомов А.В. Научные основы, организация и использование натуральных коллекций в раскрытии и расследовании пре ступлений: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / А. В. Пахомов М., 2003. – 212 с.

Kaduk S.V. Organization formation and operation of field collections

In the article the formation and operation of full-scale collections is analyzed. The prospects of full-scale collections in criminal proceedings are studied

Keywords: collection, criminalistic investigation

